תלמוד בבלי · אחרונים · בניהו

בניהו על סוכה

רבי יוסף חיים מבגדאד

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

בניהו על סוכה

רבי יוסף חיים מבגדאד

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/בניהו-על-סוכה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ג. 4
דף ה. 4
דף ט. 7
דף יד. 7
דף כה. 8
דף כו. 9
דף כט. 10
דף כט: 12
דף ל. 12
דף לז: 13
דף מא: 14
דף מב. 14
דף מג: 14
דף מה. 15
דף מה: 15
דף מח: 17
דף מט. 18
דף מט: 18
דף נא: 26
דף נב. 26
דף נב: 26
דף נג. 27
דף נה. 28
דף נו: 29

דף ג.

וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר בָּנֶיהָ גַּבָּהּ הַוּוּ יָתְבֵי, וַאֲפִלּוּ הָכִי לָא אָמְרֵי לָהּ דָּבָר. פירש רש"י על השלחן היו יושבין ראשם ורובן, ולא כמסובין ולא כזקופין. צריך להבין מאי קא משמע לן רש"י בדבר זה שכתב 'ולא כמסובין ולא כזקופין' ולמה הוצרך לפרש כן?
ונראה לי בס"ד דיש להקשות כיון שאמר 'שלחנה בתוך סוכה גדולה ובניה יושבין על השלחן' היכי משכחת לה שיהיה ראשן ורובן בתוך הסוכה ומיעוט גופן חוץ לסוכה בתוך הקיטוניות? לכך פירש 'לא כמסובין הן ולא כזקופין', פירוש כשהיו יושבין אצל אמם על הכסא או על המטה בשפת הקיטוניות סמוך לשלחן שאז חצי גופם העליון הוא בקטוניות על הכסא, וחצי גופם התחתון שהוא מתחלת רגליהם ולמטה יורד לתוך אויר הסוכה דבוק אצל השלחן בצידו ולא היו כמסובין ממש על השלחן בעת אכילה שאז גם חצי גופם העליון נדחף ונכנס בעת אכילה לאויר סוכה אשר על השלחן, דנמצא כל גופם בתוך סוכה וגם לא היו יושבין זקופין שאז כל חצי גופם העליון עם הראש כולו באויר הקטוניות שהוא חוץ לסוכה.
אלא לעולם מושב חצי גופם העליון נשאר תקוע ועומד על הכסא או המטה חוץ לסוכה ורק ראשם היה מוטה ונמשך לאויר הסוכה על השלחן בעת אכילה, דנמצא עתה ראשם ורוב גופם הוא באויר הסוכה, כי ראשם וצוארם נחלק מעט מכתפיהן ונכנס לאויר סוכה, ונשאר רק חלק מחצי גופם העליון שהוא מושב עגבותיהם ולמעלה ממנו עומד חוץ לסוכה, והיתה המציאות בכהן גדול שלא היו יוצאין מן הקיטוניות לגמרי לישב כולם על השלחן בתוך הסוכה להדיה מפני כי היתה אמם שיושבת בקיטוניות רוצה שיהיו בניה סמוכים לה וקרובים לה בעת אכילה שתוכל לראותם כשאוכלים ולדבר עמהם מה שצריך לדבר להם בענין האכילה.

דף ה.

מֵעוֹלָם לֹא יָרְדָה שְׁכִינָה לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה. קשא מנא ליה הא, ודילמא הכי קאמר (תהלים קטו, טז) 'הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיְיָ' לבדו דאין אדם עולה למרום, אבל אין הכי נמי השכינה יורדת לארץ, ולא בא הכתוב אלא לשלול האדם מן השמים בלבד?
ונראה לי בס"ד דיליף מסיום הכתוב דאמר 'וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם' למאי אצטריך למימר זה, והא קא חזינן דהארץ נתן לבני אדם? אלא ודאי בא ללמד דאין השכינה יורדת לארץ, והכי קאמר השמים חלוטה לה' דוקא, והארץ חלוטה לבני אדם דוקא.
ועדיין קשא אם הכתוב בא ללמד כך שהשמים היא מושב יקר להשי"ת לבדו, איך יתכן

לומר כן והלא איכא מלאכים בשמים?

ונראה לי בס"ד דהכתוב תיקן כל זה בנועם דבריו היטב, דהא בשמים אמר 'הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיְיָ' ובארץ לא נקיט 'וְהָאָרֶץ אֶרֶץ לִבְנֵי אָדָם', אלא אמר 'וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם', והיינו ללמד כי מושב המלאכים גם כן נקרא שָׁמַיִם, דלגבי דידן יושב ארץ חשיב מקום המלאכים שמים, ולגבי מקום שכינתו יתברך חשיב ארץ, וכמו שכתוב בפתיחת אליהו זכור לטוב כיוצא בזה שאמר אתקריאו גופא לגבי לבושין דמכסיין עליהון, על כן מקום המיוחד לשכינתו יתברך לבדו הוא השמים של מקום שאנו קורין אותו גם כן בשם שמים, ולזה אמר 'הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיְיָ', פירוש השמים של שמים אלו שאנו רואין היא להשי"ת לבדו, וְהָאָרֶץ כולה נָתַן לִבְנֵי אָדָם.

וְהָכְתִיב: "**וַיֵּרֶד ה' עַל הַר־סִינַי**"! **לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים**. הא דלא הקשה מפסוק (בראשית יא, ה) 'וַיֵּרֶד ה' לִרְאֹת אֶת הָעִיר וְאֶת הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם'? משום דהתם פשיטה דירד באויר דהוה למעלה מעשרה טפחים שהוא חשיב מקום פטור בהלכות שבת, ורבי יוסי קאמר לא ירדה באויר שהוא למטה מעשרה טפחים מעל הארץ.

מיהו קשה דהוה ליה להקשות מפסוק פרשת לך לך דכתיב (בראשית יז, כב) 'וַיְכַל לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיַּעַל אֱלֹקִים מֵעַל אַבְרָהָם' דמשמע טפי עליו ממש הוה! וכן מפסוק (בראשית כח, יג) 'וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו'?

ונראה לי בס"ד דהשראת שכינה שתהיה על הצדיק במראה הנבואה ורוח הקודש או במראה החלום זה הוא ענין בפני עצמו ולא איירי רבי יוסי בהכי אלא איירי בהשראת אור שכינה באיזה מקום שבעולם הזה. ודע שאף על גב דהתרצן תירץ על פסוק 'וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי' דאינו עַל ממש, אלא גם זה הוא למעלה מעשרה טפחים, עם כל זה הקשה לו מן (זכריה יד, ד) 'וְעָמְדוּ רַגְלָיו בַּיּוֹם הַהוּא עַל הַר הַזֵּתִים' משום דלשון 'וְעָמְדוּ רַגְלָיו' משמע על הקרקע דאין לשון עמידה נופל על עמידת האור באויר דעמידה משמע חניה בדבקות האור על המקום, והמקשן חשב אולי יתרץ לו לעתיד לבוא שאני דנטהר אויר הארץ כדכתיב (זכריה יג, ב) 'וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ', ועם כל זה תירץ לו גם הכא יש לומר 'לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים', ונקיט עמידה בלשון מושאל ואינו ממש.

וְהָכְתִיב: "**מְאַחֵז פְּנֵי כִסֵּה, פָּרַשׂ עָלָיו עֲנָנוֹ**", **וְאָמַר רַבִּי תַּנְחוּם**: **מְלַמֵּד, שֶׁפִּרַשׂ שַׁדַּי מִזִּיו שְׁכִינָתוֹ וַעֲנָנוֹ עָלָיו [לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה]**!. הקשה הרי"ף ז"ל למה הביא הא דרבי תנחום, והלא קושייתו היא מן הכתוב עצמו?

ונראה לי בס"ד דאיתא בגמרא דחגיגה (חגיגה יג.) על פסוק (יחזקאל א, טו) 'וָאֶרְא הַחַיּוֹת וְהִנֵּה אוֹפַן אֶחָד בָּאָרֶץ אֵצֶל הַחַיּוֹת', אמר רבי אלעזר: מלאך אחד שהוא עומד בארץ

וראשו מגיע אצל החיות עיין שם, ואם כן יש לומר לזה המלאך שמגיע לחיות שהם נושאים הכסא אומר הכתוב עליו מְאַחֵז פְּנֵי כִּסֵּה הוא פַּרְשֵׂז עֲנָנוֹ של משה רבינו ע"ה לשמרו.

אי נמי יש לפרש למלאך מט"ט שר הפנים קורא אותו הכתוב מְאַחֵז פְּנֵי, והוא פַּרְשֵׂז של משה רבינו ע"ה עֲנָנוֹ, לכך הביא דברי רבי תנחום דקאמר להדיה פירש 'שֶׁפֵּרַשׁ שַׁדַּי מִזִּיו שְׁכִינָתוֹ עָלָיו'.

צֵא וּלְמַד מִפָּחוּת שֶׁבַּכֵּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָשִׂיתָ לוֹ מִסְגֶּרֶת טֹפַח סָבִיב". מַה לְּהַלָּן טֶפַח, אַף כָּאן טֶפַח. קשא אעיקרא דדינא למה בכל הכלים פירש מדת ארכן ורחבן ובכפורת סתם וצריכין אנחנו ללמוד קומתה טפח מן השלחן?

ונראה לי בס"ד על פי מה שכתבנו בסה"ק **בֶּן יְהוֹיָדָע** דהכפורת הפרוסה על הארון היא כנגד תורה שבעל פה, ולכן כַּפּוֹרֶת אותיות תּוֹרָה פ' רוצה לומר כנגד תורה שהיא בפה, אך הארון עם הלוחות כנגד תורה שבכתב שבו הלוחות שהיא תורה שבכתב כי כל תורה שבכתב רמוזה בעשרת הדברות שבלוחות ולכן הכפורת קומתה טפח שהוא ד' גודלין כנגד ד' חלקים פרד"ס [פשט, רמז, דרש, סוד] שהם בתורה שבעל פה, וכנגד ד' פעמים שצריך הרב לשנות תורה שבעל פה לתלמודו, וכמו שאמרו רז"ל (שמות רבה מ,א) על פסוק (איוב כח, כז) 'אָז רָאָהּ וַיְסַפְּרָהּ הֱכִינָהּ וְגַם חָקָרָהּ', מיהו שיעור זה ניתן לעכב שלא יפחות מן ד' פעמים, אבל למעלה אין לה שיעור וכל המרבה לשנות יותר הרי זה משובח, צא ולמד מן רבי פרידה דהיה שונה לתלמידו ארבע מאות פעמים משום דלא מצי למגמר בפחות מהכי (עירובין נד:)! ובזה מובן הטעם כי שיעור הטפח המורה על ד' פעמים לא נכתב בפירוש ללמד כי אין זה שיעור מוחלט אלא כל המרבה על זה השיעור הרי זה משובח.

ועוד נראה לי בס"ד סמך הכתוב בשיעור הכפורת, ללמדו מן מדת השלחן, כי ידוע השלחן רומז לעושר, וכמו שנאמר רז"ל (בבא בתרא כה:) הרוצה להעשיר יצפין, וסמניך שלחן בצפון, ורמז הכתוב מדת הכפורת של הארון הרומזת לתורה, כנודע במדת השלחן הרומז לעושר, ללמד שיהיה האדם שש בדברי תורה כאשר שש בעושר, וכמו שנאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קיט, קסב) 'שָׂשׂ אָנֹכִי עַל אִמְרָתֶךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב', וישים לב לשמור דברי תורה בלבו כאשר שם לב לשמור עושרו מכל הפסד ונזק.

ועוד נראה לי בס"ד שהניח הכתוב בכפורת הרומזת לתורה שבעל פה, דבר אחד שלא פרשו שצריך שנלמוד אותו מן פחות שבכלים שהוא כלי חרס, וכמו שנאמר בגמרא דתענית (תענית ז.) אמר רבי אושעיה למה נמשלו דברי תורה בשלשה משקין הללו במים

וביין ובחלב? לומר לך מה שלשה משקין הללו אין מתקיימין אלא בפחות שבכלים, פירוש במאני דפחרא, כך אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שדעתו שפילה! עיין שם, ולכך הניח דבר אחד בכפורת הרומזת לתורה שבעל פה, ללמדו מן פחות שבכלים, כדי שאנחנו נלמוד דבר אחד בענין גאוה וגדולה בד"א [בדרך אגב] מן פחות שבכלים שהוא כלי חרס שתהיה דעתו של אדם שפלה בדברי תורה:

וּמַאי 'כְּרוּב'? אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: כְּרַבְיָא, שֶׁכֵּן בְּבָבֶל קוֹרִין לֵינוּקָא 'רַבְיָא'. יש לדקדק ד'כְּרוּב' הוא אַפֵּי זוּטְרֵי ו'אָדָם' אַפֵּי רַבְרְבֵי, למה באדם נקיט (יחזקאל י, יד) 'פְּנֵי אָדָם' ולא נקטיה בכ"ף הדמיון, וּבְאַפֵּי זוּטְרֵי נקיט 'כְּרוּב' שהוא רוצה לומר ככרוב בכ"ף הדמיון, והוה ליה למימר פְּנֵי רַבְיָא או פְּנֵי נַעַר, ולמה נקיט כ"ף הדמיון.

ונראה לי בס"ד בכרוב שהוא אפי זוטרי יש רמז שבזמן שאין עושין רצונו של מקום יעשה עמהם חסד לדון אותם כקטנים שאינם בר חיוב וכמו שאמרו במפרשים על פסוק 'כִּי נַעַר יִשְׂרָאֵל וָאֹהֲבֵהוּ', ובאמת הם גדולים ובני חיובא אך בחסדו ידון אותם כנער, ולכן באפי זוטרי נקיט 'כְּרוּב' שהוא רוצה לומר ככרוב בכף הדמיון אבל אפי רברבי רמז כשהם עושין רצונו של מקום שנותן להם הקב"ה שכר מצות ואין שם כף הדמיון, כי באמת גדולים הם ובני חיובא הם ויש להם שכר משורת הדין, לכן נקיט 'פְּנֵי אָדָם' ולא נקיט כף הדמיון.

דף ט.

"**חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַה'**", **סֻכָּה הָעֲשׂוּיָה לְשֵׁם חַג בָּעִינַן**. פירש רש"י ז"ל דכתיב סוכות לה' לשם מצות המלך, נראה לי בס"ד דקדק רש"י ז"ל לומר 'לשם מצות המלך' כי בכתוב קאמר לַה', וכתב מהרש"א ז"ל אותיות מִצָוָה הם אותיות שם הוי"ה, כי י"ה בא"ת ב"ש 'מץ' ולכן כתב רש"י 'לשם מצות המלך' כיון דהכתוב נקיט שם הוי"ה ובו נרמז המצוה.

דף יד.

אַף תְּפִלָּתָן שֶׁל צַדִּיקִים, מְהַפֶּכֶת מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִמִּדַּת רַגְזָנוּת לְמִדַּת רַחֲמָנוּת. פירוש מהפכים נֶגַע לָעֹנֶג, וְנֶגַף לְגֶפֶן, וּפְשַׁע לְשֶׁפַע, וכן יצחק אבינו ע"ה ראה שיש נכח אותיות רבקה אשתו אותיות גרוש דרומזים שתשאר עקרה שצריך לה גרוש, והוא התפלל שתתעבר והפך צרוף גרוש לצירוף שרוג שהוא לשון התחברות כמו (איכה א, יד) 'יִשְׂתָּרְגוּ עָלוֹ עַל צַוָּארִי', וכן פסוק (מלכים א' ז, יז) 'שִׂבְכִים מַעֲשֵׂה שְׂבָכָה' תרגומו

שרגו עובד שריגו, וכלשון חז"ל (משנה מועד קטן א, ח) 'משרגין את המטות' וכנזכר בשרש כי אשה שנתעברה יהיה לה התחברות חזק עם בעלה ולא יעשה לה גרוש.

אך מקשים עקרות דרבקה אבינו ע"ה לא היתה מצד הרוגז ח"ו אלא מאהבה כדי שתתפלל כי הקב"ה יתאוה לתפילת הצדיקים? ונראה לי בס"ד דהאבות לא היה דרכם להתפלל על שום מחסור על עצמם להדיה, חדא דאין חבוש מתיר עצמו (ברכות דף ה:), ועוד לא היו רוצים ליהנות ממעשה נסים להדיה לעצמן, אך היו מתפללין על אחרים בעבור אותו מחסור וממילא נזכרין ונושעים הם, וכן כאן יצחק אבינו ע"ה לא התפלל על אשתו להדיה אלא התפלל על עקרות שיש בעולם וממילא נפקדה אשתו.

ובזה ניחא לתרץ קושיא אחת אמאי המתין עשרים שנה, די להמתין עשר שנים ויהיה מתפלל? ובזה ניחא דהוא היה רוצה להתפלל בכללות על כל עקרות שיש בעולם, וקודם עשרים שנה לא מצא ברוח הקודש שעקרות שבדור ראויים הם לתפלתו שיתפלל עליה, ואחר עשרים מצא ברוח הקודש כן, והתחיל להתפלל על עקרות שבעולם, וממילא נפקדה אשתו, וכן אמרו רז"ל (מדרש רבה נג, ח) להדיה נפקדה שרה נפקדו כמה עקרות עמה נפקדה רבקה נפקדו כמה עקרות עמה.

דף כה.

אוֹתָם אֲנָשִׁים מִי הָיוּ? נוֹשְׁאֵי אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף הָיוּ, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן הָיוּ. הקשה הריטב"א ז"ל מאי קשיא ליה מִי הָיוּ, וכי סלקא דעתך דלא הוו בישראל טמאי מתים? עיין שם.

ונראה לי בס"ד דבכתוב יש לשון יתר דאמר (במדבר ט, ו) 'וַיִּהְיוּ אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם', ותיבות 'אֲשֶׁר הָיוּ' יתרין דסגי לומר 'וַיִּהְיוּ אֲנָשִׁים טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם', לכן דייק לומר דהם היו טמאים ידועים דידועה ומפורשת טומאתם לכל, וחד אמר נוֹשְׁאֵי אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף, וחד אמר מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן אשר נטמאו על פי הדיבור וטומאתם ידועה לכל ישראל.

ועוד נראה לי בס"ד דקשיא ליה מכתוב שאחריו שאמרו 'לָמָּה נִגָּרַע' דתיבת לָמָּה לשון תרעומת הוא ואם היו טמאי מתים כדרך כל הארץ על מה מתרעמים דמזלם גרם שנטמאו ושנו ולא נזהרו מלשמור עצמן מן הטומאה של מת, או בהכרח של טומאת קרובים דגזרת הכתוב הוא דטמא לא יקריב ולא שייך להתרעם בזה ולומר 'לָמָּה נִגָּרַע'? לכן פירש חד אמר נוֹשְׁאֵי אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף הָיוּ, דנטמא על פי הדבור שצוה ה' לישא ארונו, וחד אמר מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן הָיוּ, דגם כן נצטוו להטמאת על פי הדיבור, ולכן אמרו 'לָמָּה נִגָּרַע'

כי דבר זה הפסדנו על ידי קיום המצוה של הקב"ה, ולמה נגרע להפסיד בזה המצוה היקרה של קרבן פסח, וכי בשביל שאני זכר לקיים מצוה הפסדתי מצוה אחרת? ועוד כי זו מצוה וזו שכרה שנפסיד בה מצוה אחרת יקרה?!

דף כו.

בְּמוֹסַר שְׁנָתוֹ לַאֲחֵרִים. נראה אף על גב דאמר 'לַאֲחֵרִים' לשון רבים סגי בחד, וכמו שכתב רש"י ז"ל, אבל בשנים לאו משום דכל אחד סומך על חבירו ואינו נותן דעתו עליו היטב, ונמצא קרח מזה ומזה. אך קשא מה יענה רב יוסף לקושיא דרב משרשייא דהקשה עַרְבָךְ, עַרְבָא צָרִיךְ?

ונראה לי בס"ד דסבירא ליה לרב יוסף כיון דזה דבר מצוה שלובש תפילין לא גזרו שמא השומר ישכב וישן, וכהאי גונא מצאתי להרב מג"א ז"ל (סימן ער"ה ס"ק ד) בדין קורא לאור הנר בליל שבת שתירץ לקושית מהרי"ל על פי סברא זו שכתב דוקא בקריאה התירו, אבל מילי של רשות לאו, עיין שם וכן סבר רב יוסף, אבל רב משרשייא סבירא ליה דאין לחלק בין מצוה למצוה.

וראיתי להרב תוספת שבת (סימן ער"ה) שכתב על דברי המג"א ז"ל דאין זה מספיק, דאם כן רכיבה לדבר מצוה כגון שרוצה לילך לדבר מצוה לשתרי! ודוחק לומר דגבי רכיבה שאני, כיון דאיכא רכיבה של רשות אבל קריאה לא שייך אלא בהמצוה דהא ליתא, דהא איכא נמי קריאת אגרת שלומים דשרי עד כאן עיין שם, ולפי דברי הרב תוספת שבת הא דידן ניחא, דבתפילין ליכא לבישת תפלין של רשות אלא הכל מצוה ולהכי לא גזרו בה.

עוד ראיתי להרב ברכי יוסף ז"ל (סימן ער"ה) שהביא קושיא על המג"א ז"ל מסימן תקפ"ו בשופר של ראש השנה אינו עולה באילן ואינו שט במים להביאו, וכיון שהוא למצוה אמאי לא שרינן דיעלו שנים או ישוטו כי היכי דשרינן לקרות שנים לאור הנר? עיין שם.

ואנא עבדא תרצתי בס"ד לקושיא זו דלא קשה מידי דהתם בעולין באילן ושטין במים, כיון דהם עולין ביחד ושטין ביחד שמא זה השומר גם כן יצטרך לזמורה ולעשות חבית של שייטין, דאם נאמר להתיר כגוונא דזה עומד על שפת הנהר ורואה את חבירו השט, וכן זה עולה באילן וזה עומד תחת האילן לשמרו לא תתקיים גזרת חכמים בזה, ומוכרח לאסור בכל גוונא בין אם שט עמו לשמרו ועולה עמו לשמרו, בין אם עומד תחת האילן לשמרו ועומד על שפת הנהר לשמרו, מה שאין כן בקורא לאור הנר זה השומר אין בידו ספר לקרות ואינו קורא כלל, ודאי יוכל לשמור את זה הקורא דליכא לחוש שמא זה השומר יצטרך לקרות וישכח ויטה, דחששה זו אינה אלא בנשמר, מה שאין כן באילן

ושט כמו שתחוש בנשמר תחוש בשומר, בהיכא דעולה עמו לאילן או שט עמו בנהר, ואם יעשו חילוק בהיתר בהיכא דעומד על שפת הנהר והוא נהר קטן שאין בו שיעור הרבה לא פלוג רבנן, ועוד בעולה באילן ודאי אם לא יעלה עמו, איכא למיחש אם הוא אילן גדול וענפיו מרובים, דאפשר שיחתוך ואין השומר רואהו, לכך גזרו בכל גוונא.
פש גבן לבאר מה דקשיא לן בדברי רב משרשייא דסבירא ליה 'עַרְבָךְ, עַרְבָא צָרִיךְ' דדילמא השומר ישן, אם כן בהך דנר אמאי התירו בשומר ולא גזרו שמא ישן השומר? ונראה לי בס"ד דגבי נר הם שני מיני גזרות דגבי הקורא הגזרה שמא יטה, וגבי השומר הגזרה שמא ישן והוה ליה כעין גזרה לגזרה ולא גזרי בהכי, אך גבי תפילין חד מין גזרה היא דהן גבי הלובש והן השומר חד מין גזרה היא, דהיינו שמא ישן השומר.

דף כט.

בִּזְמַן שֶׁהַחַמָּה לוֹקָה, סִימָן רַע לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְכָל הָעוֹלָם. בסה"ק **בֶּן יְהוֹיָדָע** פרשתי בס"ד אף על גב דהלקות הוא טבעי ונודע לתוכנים קודם שיהיה בכמה שנים, אין הכונה לומר דגוף הלקות הוא מורה סימן רע אלא הכונה לומר בעת שיהיה הלקות אז עלול אותו זמן שיהיה בו איזה סימן רע בר מינן, גם הכונה בזמן שיהיה לקות יתעוררו המקטרגים לקטרג על הדור, כך הוא מנהגם וטבעם ומדתם דכאשר יראו מראהו נוטה לדם יתעוררו לקטרג בעבור עונות הדור להביא חרב לעולם, ואם יראו מראהו דומה לשחור יתעוררו לקטרג בעבור עונות הדור להביא רעב לעולם, ואם נראה לזה ולזה יקטרגו להביא זה וזה.
ושוב ראיתי להרב בכורי יעקב ז"ל שפירש כיוצא בזה והוא דקדק לחזק ביאור זה ממה שאמר 'בִּזְמַן שֶׁהַחַמָּה לוֹקָה סִימָן רַע' ולא אמרו 'חַמָּה לוֹקָה סִימָן רַע' כדי להודיע שאין גוף הליקות בא לסימן רע, אלא הכונה בזמן שיהיה הליקות יתעוררו המקטרגים לקטרג על דבר רע, ואז יהיה סימן רע בר מינן עיין שם.
בִּשְׁבִיל אַרְבָּעָה דְּבָרִים חַמָּה לוֹקָה; עַל אַב בֵּית־דִּין שֶׁמֵּת וְאֵינוֹ נִסְפָּד כַּהֲלָכָה. לא קאמר שזה הלקות הנראה בחמה הוא נעשה בשביל ארבעה דברים אלו, כי באמת הלקות הזה הוא טבעי, אלא הכי קאמר בִּשְׁבִיל אַרְבָּעָה דְּבָרִים ראוי היה שתהיה הַחַמָּה לוֹקָה בשביל איזה סימן רע בר מינן, כלומר לא יהיה בה לקות טבעי דוקא אלא לקות בעבור סימן רע גם כן, וכהאי לישנא נמצא בנביאים מה שאמר דוד המלך ע"ה (שמואל ב' יב, ה) 'חַי ה' כִּי בֶן מָוֶת הָאִישׁ הָעֹשֶׂה זֹאת', ופירש רד"ק ז"ל הכונה ראוי להיות בן מות אך אין שורת הדין מתייבתו במות דממון בלבד חייב לו, וכיוצא בזה גם כן דברו רז"ל (פסחים מט:) באומרם 'עם הארץ מותר לנחרו אפילו ביום הכפורים שחל בשבת' ואין הכונה שמותר לעשות

לו כן, וכן הענין כאן, רוצה לומר ראוי שתהא חמה לוקה.
והנה בסה"ק **בֶּן יְהוֹיָדָע**, פרשתי בס"ד טעם נכון השייכות שיש לארבעה דברים אלו בחמה, וכאן אוסיף לבאר בס"ד יותר בענין הרביעי שהוא על שני אחים שנשפך דמם כאחד, דנראה הקפידה יותר היא בעבור שהם שני אחים, וגם על אשר נשפך דמם כאחד ולא בזה את זה, ולכאורה אין נראה הפרש בזה.
ונראה לי בס"ד בהקדים מה שכתב רבינו האר"י ז"ל בשער הגלגולים הקדמה כ"ו על שני אחים פפוס ולוליאנוס הנקראים הרוגי לוד שהם היו משני טיפות של עת מנחה שהם דינים קשים מאד, לכך קרה להם המקרה הזה שנהרגו ביחד, עד כאן לשונו עיין שם. וידוע כי הסיבה הגלויה והפשטית שנהרגו שני צדיקים הנזכרים הוא בעבור דבתו של מלך נהרגה ועשו עלילה להמית כל היהודים אם לא ימצא ההורג ולא יודע מי הוא, ולכן אמרו שהם הרגוה בשביל הצלת ישראל שניצולו על ידי כך וכמו שכתב רש"י ז"ל, ולכאורה קשא לפי ענין זה שהביא רש"י ז"ל היה די שאחד מהם יאמר שהרג ולמה הוצרכו שניהם ולפי דברי רבינו ז"ל ניחא דאלו השני אחים באו משני טיפות של עת מנחה שהם דינים קשים מאד, ולכן מן השמים היתה סיבה שיהיו נהרגים שניהם, ויתכן כל אחד רץ לבית המלך להגיד על עצמו ולא ידע ולא חשב שגם אחיו בא להודות, וכל זה היה סיבה מן השמים, כדי שיהיו שניהם נהרגים ביחד להיות שניהם ממקום דין קשה, ועל זה נאמר (משלי יג, כג) 'וְיֵשׁ נִסְפֶּה בְּלֹא מִשְׁפָּט' שהיה מספיק להצלת ישראל באחד ונהרגו השניים.
והנה כיוצא בזה ימצא בשאר דורות שיהיו ב' צדיקים שהם כמו אחים דמשרש אחד הם, נהרגים בשביל לכפר על עון הדור, ואף על גב דהיה מספיק לכפר באחד מהם וכמו שנאמר 'יֵשׁ נִסְפֶּה בְּלֹא מִשְׁפָּט', ולכן על זה הענין וכיוצא בו קאמר ראוי שתהיה החמה שהיא אותיות חמה לוקה משום דנמצא בזה יֵשׁ נִסְפֶּה בְּלֹא מִשְׁפָּט.
ומה שאמר 'אַחִים' אינו דוקא אחים מאב ואם, אלא אחים שהם בשורש אחד ודומין זה לזה בעניינים ובחינתם. ומה דנקיט זה על חמה פרשתי בסה"ק **בֶּן יְהוֹיָדָע** משום דחמה היא מאירה להעולם, וגם החמה יש לה אחות שהיא הלבנה שיונקת ממנה.
וּבְשִׁבְיל אַרְבָּעָה דְּבָרִים נִכְסֵי בַּעֲלֵי בָּתִּים נִמְסָרִין לַמַּלְכוּת. אין הכונה שלוקחים ממונם לאוצר המלכות כי זה נזכר אחר כך בארבעה דברים שיורדין לטמיון שפרש הערוך לטמיון לאוצר המלך, והכריח דבר זה מכמה מקומות עיין שם, על כן צריך להבין מה הכונה בזה דקאמר נמסרים למלכות?
ונראה הכונה דהערכאות הממונים מן המלכות לוקחים כל ממון ונכסים ושטרות שלו,

וגם פנקסיו בשביל שיש לו יתומים קטנים או סיבה אחרת ונמצא נגלים לעיני הכל כל ענייניו וכל מה שיש לו וכמה עושרו, וזה יזדמן הן בעודו בחיים הן אחר מותו, ולכן אם הוא היה מַשְׂהֵי שְׂטָרוֹת פְּרוּעִים שלא קרעם והלוין האמינו בו שיקרעם, ואמר לו שיקרעם ושיקר, ויש לו עתה בזיון הרבה בעיני הכל שידעו שהוא משהה שטרות פרועים ויחשדו אותו שבמזיד עשה כן כדי לגזול, וכן הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית לישראל ואומר שהם של גוי, ועתה כשפותחין פנקסיו נודע דמן ממונו הלוה לישראל ברבית, ולקח רבית קצוצה, ואותם שספק בידם למחות ולא מיחו שרצו להרבות להם אוהבים עתה יקרה להם שיהיה הכל שונאים אותם, וּפוֹסְקֵי צְדָקָה בָּרַבִּים וְאֵין נוֹתְנִין כונתם להרבות להם כבוד בשקר, הנה עתה נפתחים פנקסים שלהם ונודעים שאין להם ממון משלהם אלא כל עסקם משל אחרים ויתבזו בר מינן.

דף כט:

בְּשָׁבִיל אַרְבָּעָה דְּבָרִים נִכְסֵי בַּעֲלֵי בָּתִּים יוֹרְדִין לְטִמְיוֹן; עַל כּוֹבְשֵׁי שְׂכַר שָׂכִיר, וְעַל עוֹשְׁקֵי שְׂכַר שָׂכִיר. עיין פירוש רש"י ז"ל וקושית מהרש"א. [זה לשון המהרש"א: וְעוֹשְׁקֵי שְׂכַר שָׂכִיר. פרש"י גוזל שכרו עכ"ל והוא דחוק דאם כן הוה ליה למימר 'גוזל'? אלא דלא תעשוק שכר שכיר מוקמינן לה התם לאינו משלם לשכיר בזמנו דהיינו שכיר יום כל הלילה ושכיר לילה כל היום וזהו וודאי גם כן בא להם מתוך גאוותן לדחות השכירים מלשלם להם בזמנם].

ונראה לי בס"ד יש עשירים כשמביאין פועל לעסוק באיזה יום אצלם במלאכה אין פוסקים עמו שכרו אלא עוסק בסתם ואחר שיגמור העסק נותנים לו שכרו חצי הראוי לו או שני שלישין, ומה בידו לעשות כיון שכבר עסק והוא בא להוציא ובעל כרחו יקבל מה שיתנו לו. ואלו נקראים **עוֹשְׁקֵי שְׂכַר שָׂכִיר**, ויש עושין כן דאין פוסקין בתחלה ואחר כך הפועל אומר אני שכרי כך וכך, וזה יאמר המתן עד ששאל מאחרים והוא אינו שואל במהרה ודוחהו בלך ושוב עד שישאל, ונמצא מעכב שכרו אצלו כמה ימים, ואלו נקראים **כּוֹבְשֵׁי שְׂכַר שָׂכִיר**, ועניינים אלו תהיה בין בפועלים בין באומנים של חייטים או צורפים וכיוצא.

דף ל.

מִמָּנִי יִלְמְדוּ עוֹבְרֵי דְּרָכִים שֶׁלֹּא יַבְרִיחוּ עַצְמָם מִן הַמֶּכֶס. נראה לי בס"ד הכונה דאלו המבריחים מן המכס אף על פי שיודעים דאסור לגזול אפילו מן הנכרי מורים היתר לעצמן לומר כל זמן שאין תובעים אותנו לשלם המכס אין בזה גזל, משום דאין אנחנו

נוטלים ממון בידים מן המלך והפקעת חוב הוא דעבדי, לכן אמר המלך לעבדיו 'תְּנוּ מֶכֶס לַמּוֹכְסִים' דבזה ודאי אין מי שתובע כאן מכס מן עבדי המלך, ואפילו הכי אמר תְּנוּ מֶכֶס וילמדו מזה שגם אם אין תובעין אותו מחמת שהוא מבריח ואין מכירים בו חייב לשלם המכס ואין לו היתר באותה טענה.

דף לז:

אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: צוֹפֶה הָיִיתִי בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁכָּל הָעָם הָיוּ מְנַעֲנְעִין בְּלוּלְבֵיהֶן, [פֵּרוּשׁ כְּבֵית שַׁמַּאי] וְהֵם לֹא נָעֲנְעוּ אֶלָּא בְּ"אָנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָּא". יש להקשות למה הוצרך לפרש בדבריו שכל העם היו מנענעין כבית שמאי, לימא צוֹפֶה הָיִיתִי בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁלֹּא הָיוּ מְנַעֲנְעִין אֶלָּא בְּ"אָנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָּא בְּלָבַד?

ונראה לי בס"ד שבא ללמדנו בזה שני לימודים, האחד דהעושה כבית שמאי בכהאי גונא לא עביד איסורא, דלא דמי להא דרבי טרפון בריש ברכות דהטה לקרות כבית שמאי ונסתכן, יען דכאן נענעו בְּ'אָנָּא ה' הוֹשִׁיעָה נָּא' והוסיפו לנענע גם בְּ'אָנָּא ה' הַצְלִיחָה נָּא' ומה בכך? דגם אם ינענע בשאר פסוקים עוד אין מוחין בידו! ולכן אמר בעת שראה את רבן גמליאל ורבי יהושע מנענעין לא היו לבדם מנענעין אלא גם שאר העם היה בידם לולב והיו גם כן מנענעין, ואם כן רבן גמליאל ורבי יהושע ראו את העם מנענעין גם בְּ'אָנָּא ה' הַצְלִיחָה נָּא' ולא מיחו בידם.

ועוד בא ללמדנו אף על פי שכל העם היו מנענעין בהושיעה וגם בהצליחה ואין כאן איסור משום דעבדי כבית שמאי, לא אמרינן אל ישנה האדם מן המנהג מפני המחלוקת כדאמרינן בשאר דוכתי אלא יכול לעשות כמנהגו הטוב שלא ינענע אלא בהושיעה נא, דהא רבן גמליאל ורבי יהושע אף על גב דראו העם מנענעין גם בהצליחה הם לא נענעו אלא בהושיעה.

מוֹלִיךְ וּמֵבִיא, כְּדֵי לַעֲצֹר רוּחוֹת רָעוֹת. נראה לי גם רבי יוסי בר חנינא מודה בהא דאמר רבי יוחנן 'מוֹלִיךְ וּמֵבִיא לְמִי שֶׁאַרְבַּע רוּחוֹת שֶׁלּוֹ', אך אומר דאין הכונה בהולכה והובאה להראות שעושה מצוה זו לשם השם שארבע רוחות שלו, אלא הכונה בהולכה והובאה זו לבקש מהשי"ת שארבע רוחות שלו שיעצור רוחות רעות, וכן מעלה ומוריד, היינו לבקש מהשי"ת שהשמים והארץ שלו לעצור טללים רעים.

דף מא:

נְטָלוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְיָצָא בּוֹ וּנְתָנוֹ לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּמַתָּנָה וְנָטְלוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְיָצָא בּוֹ וּנְתָנוֹ לְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וכו'. הנה בהמאסף (שנה שישית חוברת ד') כתוב בשם רב ומורה צדק דעיר האראדאק יע"א שנסתפק בהיקהל העולם לברך באתרוג הקהל אם שייך בזה מצוות עשה דְּוִקְדַּשְׁתּוֹ (ויקרא כא, ח) ליתן לכהן לברך תחלה? ולמד מכאן דאין לדקדק בזה, דהא רבי אלעזר בן עזריה היה כהן יהיה לו לרבן גמליאל להקדימו על רבי יהושע? אלא בעל כרחו דלא שייך בזה מצוות עשה דְּוִקְדַּשְׁתּוֹ! עד כאן דבריו.
וזוכר אני כי בעת שראיתי דברים אלו בהמאסף כשהגיע לידי תמהתי על דבריו דאין מכאן הוכחה כלל, דמנא ליה שהיו רבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה עומדים שניהם ביחד אצל רבן גמליאל, ודילמא תחלה נכנס רבי יהושע לבדו אצל רבן גמליאל ונתן לו, ואחר כך נכנס רבי אלעזר בן עזריה, ולעולם אם היו שניהם עומדים ביחד היה מקדים ליתנו לרבי אלעזר בן עזריה! ועוד פקפקתי בראיה זו מצד אחר וגם בעיקר הספק, ואין כאן מקום להאריך.

דף מב.

'**תּוֹרָה**', **מַאי הִיא**? **אָמַר רַב הַמְנוּנָא**: "**תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב**". הא דלא סגי בפסוק 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל' בשביל תרווייהו תורה וקריאת שמע? משום דבגדול בעי תרתי, דאף על גב דאמר רשב"י (מנחות צט:) אם קרא קריאת שמע בלבד יצא ידי חובתו במצות (יהושע א, ח) 'וְהָגִיתָ בּוֹ', עם כל זה אסור לומר דבר זה לפני עם הארץ, ולכן הורו לו בילד הקטן שבאים לחנכו דבעי פסוק של תורה משום 'וְהָגִיתָ בּוֹ' מלבד פסוק שמע שהוא בשביל קריאת שמע.

דף מג:

הָא דְּתָנָן: כָּל הַיּוֹם מַקִּיפִין אֶת הַמְּזֻבֵּחַ פַּעַם אַחַת, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם הָיוּ מַקִּיפִין אֶת הַמְּזֻבֵּחַ שֶׁבַע פְּעָמִים, הָכִי אָמַר אַבּוּהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר: בְּלוּלָב. נראה לי בס"ד לכך קרי לה 'מִלְּתָא מַעַלְיָתָא' שנשבח בה משום דהוא אמר תיבה אחת שהיא תיבת 'בְּלוּלָב' ובזה פירש לנו הטעם למה אותו היום מקיפין ז' פעמים? והיינו צריך שבעה כדי להשלים י"ג הקפות, כי בשאר ימים עשו ששה, והלולב הוא ארבעה מינים, נמצא עשו י"ג הקפות לכל אחד מארבעה מינים הרי סך הכל נ"ב הקפות לכל ארבעה מינים כמנין שם הוי"ה דההי"ן שעולה נ"ב [יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה=52], וידוע מה שכתב רבינו האר"י ז"ל בשער הכונות

שהלולב הוא סוד שם הוי"ה במלוי ההי"ן שעולה ב"ן, וכך צריך לכוין בו עיין שם, ולכן על מה שאמר המשנה 'וְאוֹתוֹ הַיּוֹם הָיוּ מַקִּיפִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבַע פְּעָמִים' אמר 'בְּלוּלָב' ובמלה זו שאמר דההקף הוא בלולב, רמז לנו גם כן טעם דמקיפין ז' פעמים בו ביום להשלים י"ג הקפות דוק בלולב, כלומר תעיין בסוד הלולב ותמצא טעם לזה, ולהכי קרי לה 'מִלְּתָא מַעֲלְיָתָא'.

דף מה.

לְיָהּ וּלְךָ מִזְבֵּחַ, לְיָהּ וּלְךָ מִזְבֵּחַ. נראה לי בס"ד הטעם שבחרו להרכיב השבח על אותיות יָ"הּ ואותיות לְךָ כי אותיות אלו הם אותיות 'הֵיכָל' שהם למפרע אותיות לְךָ ואותיות יָ"הּ.

דף מה:

כָּל הַמִּצְוֹות כֻּלָּן, אֵין אָדָם יוֹצֵא בָּהֶן אֶלָּא דֶּרֶךְ גְּדִילָתָן. צריך להבין מה טעם יש בזה? ונראה לי בס"ד על פי מה שכתב הגאון מהר"י ז"ל בי"ד דכל היוצא ממקום הזוהמה קודם אחר, יש לו מעלה על אותו האחר שנתאחר במקום הזוהמה, ולכן הנשמות שנשתקעו בחטא אדם הראשון בתוך הקליפות יש מעלה גדולה לנשמות הראשונים בדורות הראשונים על נשמות שבאו לעולם הזה בדורות האחרונים, יען כי הראשונים יצאו מן הקליפה זמן קודם ואלו הבאים באחרונה נשתקעו בקליפה זמן יותר, והאריך לפרש בזה מאמר סנהדרין (סנהדרין קב:) שאמר מנשה לרב אשי חברך וחברי דאבוך קרית לן מהיכא בצעת המוציא? ולא ידע והגיד לו דבוצעין ממקום דקדים בישולא עיין שם.
והנה ידוע דהעץ והצומח יוצא מתוך הדומם והוא מעולה וזך יותר מן הדומם מאד ונחשב הדומם לגבי דידיה כמו זוהמה וקליפה, וידוע דהאילן וכל מין עץ הצומח וגדל ויוצא מן הדומם שהוא העפר תחילתו יוצא מעט ומשהו, והוא הולך וגדל ויוצא לאט עד שנעשה גודלו חמש ושש אמות, אך הוא גדל מלתחת ולא מלעיל, וכמו שנאמר בגמרא דנזיר (נזיר לט.) האי מזיא מלתחת רבי דהא כד צבעין סבא דיקנהון חוורין עקרי שערי דקנהון, וכן הענין גבי עצים ואילנות היוצאים מן הארץ, ונמצא ראשו של העץ הצומח ועולה מן הדומם שהוא העפר שהיה טמון בו הוא יותר מעולה מתחתיתו יען כי זה החלק העליון שבו עלה קודם זמן שעלה תחתיתו, ולכן ראוי שיתכבד במעלה זו להעמידו כדרך גדילתו שיהיה חלקו העליון עומד תמיד למעלה בעשיית המצוה בו.
ועוד נראה לי בס"ד טעם לדבר על פי מה שפרשתי בס"ד טעם נכון על רבי מאיר בעל הנס זיע"א שנקבר מעומד, וכמו רבי מאיר בעל הנס זיע"א שנקבר מעומד בשער הגלגולים

ששאל רבינו מהרח"ו [מורנו הרב רבי חיים ויטאל] ז"ל את רבינו האר"י ז"ל אמת זה הדבר שאומרים העולם דרבי מאיר בעל הנס זיע"א קבור מעומד? ואמר לו כן הדבר עיין שם. וצריך טעם לזה למה נקבר מעומד, כי ודאי נקבר כן על פי צוואתו או מן השמים סבבו להיות כך ולמה זה?

ואמרתי בס"ד לזה כי כל צדיק זכותו מגין על דורו כשהוא חי עמהם מפני שהוא משותף עמהם, אך אחר שנפטר פסק השיתוף ואינו מגין עליהם כמו זמן חייו כשהיה חי עמהם ויש הפרש גדול בזה, וכמו שאמרו המפרשים ז"ל, ולכן מספידין ובוכין בפטירת הצדיק על חסרון שחסר מהם, אך רבי מאיר בעל הנס זיע"א לפי שורש נשמתו זכותו מגין על העולם אחר פטירתו כאשר היה מגין בחייו בעודו עמהם, שלא על חנם נהנו בכל קהילות ישראל לנדור נדרים לשם רבי מאיר בעל הנס זיע"א לעורר הרחמים שיגין זכותו עליהם. ועל כן נמצא זכותו דומה לעץ הנטוע שהוא עומד על עמדו ואינו דומה לעץ התלוש שהוא מושכב על הארץ, וידוע הפרש בין עץ הנטוע לבין עץ התלוש הוא זה, דעץ הנטוע הוא תמיד עודנו בכוחו ותקפו ואינו יבש ונבל, אבל עץ התלוש הוא יבש ונבל, ולכן קברוהו לרבי מאיר בעל הנס זיע"א מעומד לרמוז שזכותו דומה לעץ הנטוע שהוא עומד, ואינו דומה לעץ התלוש שהוא מושכב על הארץ, ולכן לא קברוהו מושכב.

ובזה ניחא גם דברי המאמר כאן, שכל דבר שנעשה בו מצוה אוחזין אותו דרך גדילתו כלומר כזמן שהיה נטוע בארץ, לרמוז שצריך להיות המצוה דומה לעץ שהוא נטוע שנשאר קיים בתוקפו וכוחו, כן המצוה צריכה שתשאר קיימת בתוקפה וכוחה מתחלה ועד סוף לעשותה בכונה שלימה והתלהבות גדולה וחזקה ולא תהיה הלוך וחסור אצל האדם העושה אותה מתחלה ועד סופה.

דָּבָר אַחֵר: '**עֹמְדִים**', **שֶׁמַּעֲמִידִין אֶת צִפּוּיָן**. פירש רש"י ז"ל שלא היה עושה טס ארוך של זהב כמדת הקרש שיעמוד מאיליו, אלא הצפוי של זהב היה דק מאד שאינו עומד מאיליו אלא רק על ידי העץ שהצפוי קבוע במסמרות של זהב עיין שם. נמצא לפי זה תשמישן עומד בשיתוף העץ והזהב ביחד, דצפוי הזהב אין בו כדי סיפוק לבדו לשמש, דמאחר שהוא דק אינו יכול לעמוד לבדו.

והטעם נראה לי בס"ד כי הזהב הוא גבורה והעץ חסד, ועל ידי שעושין בהם שמוש בשיתוף שניהם יחד יהיה מיתוק הגבורה בחסד, וכיוצא בזה פרשתי הטעם שאמר הכתוב (בראשית כב, ו) 'וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת עֲצֵי הָעֹלָה וַיָּשֶׂם עַל יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת הָאֵשׁ וְאֶת הַמַּאֲכֶלֶת', כי העץ הוא חסד, ויצחק בנו גבורה, ואברהם אבינו בעצמו חסד, והאש והמאכלת הם גבורה, ובזה נעשה מיתוק הגבורה בחסד, וכן הענין כאן.

דף מח:

שֶׁפַּעַם אַחַת נִסַּךְ אֶחָד עַל גַּבֵּי רַגְלָיו וּרְגָמוּהוּ כָּל הָעָם בְּאֶתְרוֹגֵיהֶן. קשא לקמן אמר 'ואותו היום נפגמה המזבח' ואיך יפגם באתרוגים? אלא מוכרח שרגמוהו באבנים! וכמו שכתב רש"י לקמן שנפגם על ידי אבנים שזרקו בו, וכאן אומר שרגמוהו באתרוגיהן ובעל כרחו צריך לומר שזרקו בו אבנים וגם אתרוגים, ועל כן קשא שכיון דזרקו בו אבנים להמיתו, וכמו שאמרו בירושלמי דאותו צדוקי מת מאותה רגימה, ואמאי זרקו בו אתרוגים גם כן? ונראה לי יש זרקו בו אתרוגים ויש שלא היה בידם אתרוגים והביאו אבנים וזרקו בו, אך זה דוחק דהא אמר 'וּרְגָמוּהוּ כָּל הָעָם בְּאֶתְרוֹגֵיהֶן' דמשמע זריקת האתרוגים בו היתה מן הכל!

ונראה לי דהם רצו להמיתו, ולכך זרקו בו אבנים, אבל אחר כך זרקו בו גם האתרוגים שנעשה תל אתרוגים עליו להורות כי מה שרגמוהו והמיתוהו היינו שהכחיש בתורה שבעל פה שהוא סוד המלכות וידוע שהאתרוג רומז למלכות שהוא סוד תורה שבעל פה. אי נמי אמרו רז"ל (ויקרא רבה ל, יב) ד' מינים דומים לארבע מיני בני אדם, יש בעלי חכמה ובעלי מצות ואלו נרמזים באתרוג, ויש בעלי מצות ואינם בעלי תורה ואלו נרמזים בלולב שהוא רק אכילה ואין בו ריח, ויש בעלי תורה ואינם בעלי מצות ואלו נרמזים בהדס שיש בו רק ריח, ויש לא זה ולא זה, ואלו נרמזים בערבה, ואלו הצדוקים נבדלו ופרשו מן חכמי ישראל שהם בעלי תורה ובעלי מצות כאתרוג וחלקו עליהם לכך רגמום באתרוגים הרומזים לחכמי ישראל שהם בעל תורה ובעלי מצות.

ועוד נראה לי בס"ד כי הם רצו להרגו, אך אם היו מביאים אבנים להדיה להרגו לא היו מניחים אותם החכמים לכך הביאו אבנים וסלעים קטנים כמו כדורים של קנה שריפה וקשרום בעוקץ האתרוג וזרקו האבנים בו, והחכמים כשראו זורקים בו אתרוגים לא מחו בהם כי אמרו באתרוגים לא ימות, ולא ידעו שתלוי וקשור בהם סלעים קטנים שיש בהם שיעור להמית, ולכך נפגמה גם המזבח.

נָאֲמַר בַּשֵּׁנִי 'וְנִסְכֵּיהֶם', וְנָאֲמַר בַּשִּׁשִּׁי 'וְנִסְכֵיהָ', וְנָאֲמַר בַּשְּׁבִיעִי 'כְּמִשְׁפָּטָם', הֲרֵי מ"ם יו"ד מ"ם, הֲרֵי כָּאן 'מַיִם', מִכָּאן רָמַז לְנִסּוּךְ הַמַּיִם מִן הַתּוֹרָה. נמצא נוסף בשני ובששי ובשביעי ג' אותיות 'מַיִם' לרמוז על ניסוך המים, ובזה תפח רוחן של צדוקים המכחישים בתורה שבעל פה, ולכך אין מודים בניסוך המים, דמה יענו לשלשה אותיות מַיִם שנוספו בשני ובששי ובשביעי שהם אותיות 'בוז'? וידוע דתורה שבכתב חסד הנקרא אהבה, ותורה שבעל פה גבורה שנקראת יראה, ולכך אותיות יראה ואהבה כלולים זה בזה מלמעלה למטה כמו שנאמר בזוהר הקדוש כי תורה שבכתב ושבעל פה כלולים זה,

והכל נתנו מרועה אחד ואל אחד אמרן.
ובזה יובן בס"ד (שיר השירים ח, ז) 'אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בָּאַהֲבָה', פירוש שאינו מודה אלא בתורה שבכתב שהיא סוד אהבה, דהוא מכחיש על ידי כך בניסוך המים 'בּוּז יָבוּזוּ' לוֹ רוצה לומר מה שרמוז בימים של 'בוז' שהם שני וששי ושביעי יָבוּזוּ לִי, מבזים אותי, דמה יענה לתוספת אותיות 'מַיִם' שנוספו בימים אלו? נמצא יש רמז לנסוך המים שמכחיש בו מן התורה.

דף מט.

"**וְגַם יֶקֶב חָצַב בּוֹ**" **אֵלּוּ שִׁיתִּין**. הנה בשיתין יש מים ויש יין ששם יש שני נקבים אחד למים ואחד ליין, וידוע מים רמז לתורה שבכתב ויין לתורה שבעל פה שהם חסד וגבורה, רמז למיתוק שמתמתקין הגבורות שהוא סוד יין בחסדים שהוא סוד מים, ולכן רמזם באותיות 'יֶקֶב' שהוא 'יבק' [112] שהוא סוד מספר הוי"ה [26] חסד ומספר שם אלהים [86] שהוא דין.

דף מט:

בְּשָׁעָה שֶׁמְּנַסְּכִין יַיִן עַל גַּבֵּי מִזְבֵּחַ, פּוֹקְקִין אֶת הַשִּׁיתִּין. נראה אף על גב דהשיתין חלולין ויורד חללם עד התהום אין רוחב החלל שוה מתחלתו ועד סופו אלא בראש השיתין שיעור קומת ג' טפחים היה החלל רחב, ואחר ג' טפחים יש בו קרקעית סתומה, ובתוך אותה הקרקעית יש נקב קטן חלול ויורד עד התהום כזה (חסר ציורם) והם פוקקין זה הנקב, ונמצא היין עומד בחלל הרחב שקומתו שני טפחים או יותר שזה החלל נחשב כמו גרון של השיתין שהיין נראה בו להעומדים עד התהום למעלה ויעמוד כך שיעור זמן מה אחר כך מכניס ידו ומסיר הפקק, ואז היין יורד בנקב עד התהום, וכל זמן שהנקב סתום והיין עומד באותו החלל העליון הרחב שהוא דוגמת הגרון נראה בשיתין שתיה ושביעה כמשמעות תרי לישני שיש בשכר.
ונראה דעושין כן כדי ללמד מוסר לאדם בענין טובת עולם הזה והנאותיו שיהיה שבע ומתרווה בהשפעה שהשפיע לו הקב"ה כאלו כל עת ועת באה לו דבר חדש שאז הוא מתרווה בה כי אין האדם שבע ומתרווה אלא בדבר חדש שבא לו.
כִּי שָׂבַע אִינִישׁ חַמְרָא, מְגָרוֹנֵיהּ שָׁבַע. והטעם שנאמר דבר זה בחמרא דוקא, נראה לי בס"ד דידוע דאותיות אחה"ע בגרון וגיכ"ק בחיך, וידוע עיין שם רבינו מהרח"ו [מורנו הרב רבי חיים ויטאל] ז"ל בעץ חיים שער מ"ן [מיין נוקבין] ומ"ד [מיין דוכרין] פרק י"ד, דאותיות

אחה"ע הם ה' גבורות וגיכ"ק חמשה חסדים, ואף על פי דאותיות אלו אינם אלא ד' אותיות עם כל זה הם חמשה ולא קבלתי טעמו, עד כאן דבריו. וכתב מהרש"ך ז"ל ב'יפה שעה' הטעם דנו"ה כלולים באות אחד יען שהם תרי פלגי גופא ונחשבים לאחד עיין שם, נמצא בגרון יש אחה"ע שהם חמשה גבורות, וידוע שהיין הוא סוד הגבורות, ולכן 'כִּי שָׂבַע אִינִישׁ חַמְרָא מְגָרוֹנֵיהּ שָׂבַע' כי שם הוא בחינתו.

וּמַה דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לֵעָשׂוֹת בְּפַרְהֶסְיָא, אָמְרָה תּוֹרָה "הַצְנֵעַ לֶכֶת", דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לֵעָשׂוֹת בְּצִנְעָא, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. הנה הצניעות שצריך לעשות בהכנסת כלה ולויה, עיין בפירוש רש"י ז"ל.

ונראה לי בס"ד לפרש עוד בזה והוא כי הכנסת כלה הוא בשעת חופה שעומדים ונמצאים שם רבים ומברכים שבע ברכות, והבאים שם יש בהם שבאים לכבוד החתן וכלה, כדי שיחזיקו להם טובה על ביאתם אצלם בעת ההיא, ואלו שכונתם לכך אף על פי שהבאים רבים הם מתכוונים להראות עצמם לאבי החתן או אבי הכלה, כדי שידעו שבאו שם לכבודם ויחזיקו להם טובה, ויש באים לשם שמים כדי לשמוע שבע ברכות של חתן וכלה ולעמוד שם, ואלו אין מדקדקים להראות עצמן שבאו שם.

ולזה אמר (מיכה ו, ח) 'וְהַצְנֵעַ לֶכֶת' שתלך ותעמוד בהצנע ולא תדקדק לבא שם בפרהסייא כדי שיכירוך ויחזיקו לך טובה! וכן הענין באבלים יש הולך שם כדי שיחזיקו לו טובה, ולכן מדקדק לישב שם בפרהסיא, ויש הולך לשם שמים וזה מבחן שלו ניכר בזה שאם הוא הולך ויושב בהצנע אז זה מוכח שעושה לשם שמים.

אֵין הַצְּדָקָה מִשְׁתַּלֶּמֶת, אֶלָּא לְפִי גְּמִילוּת חֲסָדִים שֶׁבָּהּ. פרשתי בס"ד בסה"ק **בֶּן יְהוֹיָדָע** אין משתלמת לפי ערך הממון שנתן אלא לפי הפעולה של החסד שיצא ממנה כי יש נותן מאה זהובים לצורך עניים ולא היה בזה פקוח נפש ויש נותן דינר אחד והיה סיבה בזה להחיות נפש אחד מישראל, כמו שנאמר בזוהר הקדוש (זוהר בשלח סא:) על רבי יצחק שהחייה נפש עני אחד בפלגא דזוזא שנתן לו, וכן מפני שאם לא היה נותן לו היה מת! בר מינן, וכן אמרו רז"ל באותו עשיר שלא נתן צדקה מימיו ורק בשעת מיתתו הביאו לו ביצה לאכול ושמע קול עני רעב דופק על הפתח ואמר שיתנו לו את הביצה שהביאו בשבילו ונתנו לו וגרם לו חיים לאותו עני בזו הביצה ובזה זכה בכל התורה ומצות שעוסק העני שהם אחר כך, וכנזכר בספר מעיל צדקה. גם יזדמן כיוצא בחולה שחיותו היתה תלויה בסם אחד שוה דינר וזה נתן לו הדינר וקנה הסם ונתרפא וחיה, ולזה אמר אֵין הַצְּדָקָה מִשְׁתַּלֶּמֶת, אֶלָּא לְפִי גְּמִילוּת חֲסָדִים שֶׁבָּהּ.

ובאופן אחר נראה לי בס"ד על פי **מעשה** שמספרים בעשיר אחד שהיה לו בן יחיד עצור

בבית המדרש ללמוד תלמוד וגפ"ת [גמרא פירוש תוספות], וכשהיה בן י"ח בן שנה כל הנערים שהיו לומדים עמו ביחד עזבו לימודם וישבו בחנויות לעשות משא ומתן כפי יכולתם בעבור מחייתם, והוא מחמת שהיה אביו עשיר גדול ואינו צריך לכך נשאר בבית המדרש עוסק בלימודו, ויהי היום ויבואו הנערים ההם לבית המדרש לטייל ויאמרו לו עד מתי תהיה פתי כאפרוח שלא נפתחו עיניו? הלא אביך יש לו אוצרות מלאים כסף וזהב קח ממנו קרן עשרה אלפים דינרי זהב ותלך בהם לעיר קושטא היא עיר המלוכה ותקנה משם סחורה פלונית וסחורה פלונית ותביאם לכאן ותרויח בהם ארבעים למאה על רגל אחת! וגם תראה בעירך שם עולם חדש ותדע מה שיש בעולם, ואם אנחנו היה בידינו אלף דינר זהב לא היינו יושבים בעיר זו יום אחד!

ויכנסו דבריהם באזניו וירדו חדרי בטנו ויסכים על הדבר הזה הסכמה גמורה ויבקש מאביו על הדבר הזה, ויצטער אביו מאד על הדבר הזה לשלוח בנו יחידו לעיר רחוקה דרך ים, והוא אינו צריך לריוח המסחר הזה אפילו אם יהיה הריוח כפלי כפליים על הקרן, וירא כי לא יכול לפייסו לעזוב הדבר וכאשר מיאן בתחלה התחיל הבן להיות חולה מן העצבון כי תאוה זו נכנסה בלבו ולא תצא ואם יאריך בכך אז יפול בחולי מרה שחורה ושעמום, ומי יודע מה יהיה בו! והוכרח לעשות לו בקשתו ומסר לו תיבות מלאים עשרת אלפים דינרי זהב ושלח עמו את בן משק ביתו לשמרו בדרך ולהנהיגו כי לא ניסה לצאת מפתח ביתו עדיין.

וירדו באניה ויגיעו לעיר קושטא וקודם שהוציאו החפצים מן האניה יצאו שניהם לבדם למצוא בית חשוב לדור בו, וזה האיש הושיב לפי שעה את בן העשיר במקום אחד של טיול אשר כל העשירים יושבים בו לטייל והוא הלך לחפש בית מלון טוב. והנה אותו היום נפטר צדיק וחסיד אחד בעיר קושטא אשר ראוי ללוותו כל הקהל גם העשירים והגדולים ויעביר השמש קול בשווקים וברחובות שיבואו כל הקהל לעשות מצות לויה לחסיד פלוני ויעביר הקול גם באותו המושב. וישאל בן העשיר מה מכריז זה? ויאמרו לו כך וכך ויאמר טוב הדבר גם אני אעשה מצות לויה ויקם ללכת עם אותם שהיו הולכים משם ומה דבני ובני בא האיש המנהיג ורצה למנעו שלא ילך כי הוא בא עתה מן הדרך ולא יכול, וילך גם האיש עמו ללוות את החסיד, ובהיותם הולכים ללוות שמע בן העשיר מבני אדם ההולכים עמו שהם מקללים לאותו חסיד ויתפלא ויאמר למה מקללים להחסיד הזה שנפטר עתה, הנשמע כזאת? ויאמרו לו אלו המקללים נושים בו ממון וידעו והבינו עתה שלא השאיר אחריו כלום, ונמצא שאבדו הממון שלהם.

ויחר לו מאד ויעמיד המטה ולא הניחם לקברו עד ששלח את האיש המנהיג שלו לאניה

והביא ממון זהובים בעין ופרע כל חוב שהיה עליו לכל אדם שעלה החוב שני אלפים זהובים ואז נקבר אותו חסיד בכבוד גדול, ואחר שחזר מבית עלמין לא רצה לישב בעיר קושטא אפילו שעה אחת כי נמאסו אנשי העיר בעיניו בשמעו שקללו לאותו חסיד על לא חמס בכפו, כי הוא לא אכל את מעות אלו אלא נשרף ביתו וסחורות שבו היו למאכולת אש, ומה בידו לעשות למה יקללוהו? והסכים לחזור לעירו! והרבה הפציר בו האיש שישב שם ארבעה וחמשה ימים לראות חדשות ודברים יקרים שיש בעיר ולא רצה, ויחזור באניה ויבא לעיר אביו ויספר האיש לאביו המעשה וישמח אביו שמחה גדולה שחזר בנו לשלום במהרה ולא אכפת לו על ממון שהלך כי הוא עשיר גדול מופלג, וחזר הבן לבית המדרש.

ויהי היום ויבאו אותם הנערים לבית המדרש בעבור טיול לפי שעה וילעיגו עליו ויאמרו זה לזה בפניו, הראיתם שוטה כזה? שהלך לעיר הגדולה ולא קנה כלום! ומה בכך אם מצא שם אנשים ריקים! וכי כולם הם כך? ועוד העיר מה חטאה והיה לו לקנות סחורה ולבא וירויח ארבעה אלפים זהובים, ומה לו אם אנשי העיר רעים וחטאים?!

ויכנסו דבריהם באזניו, ויבקש מאביו לחזור לאותה העיר הגדולה עם הקרן שהיה בידו להסתחר שם, ואביו בראותו חזקו דבריו בזה הוכרח לעשות רצונו וישלחהו עם אותו האיש ומסר לו קרן כבראשנה, וכאשר הגיעו לעיר קושטא יצאו שניהם לבדם, ויושב האיש את בן העשיר במושב הטיול הסמוך למקום האניות עד שילך ויחפש בית מלון טוב, ובהיותו יושב שם במושב הטיול ראה סרסור אחד תופס בידו נערה קטנה יפה עד מאד ומכריז! וישאל מה מכריז זה? ויאמרו לו זאת הנערה שבו אותה מן המלחמה, והשבאי מוכר אותה על ידי סרסור זה, ויצר לו על דבר זה איך נערה יפה מאד אשר צורתה מגדת עליה שהיא בת מלכים ורוזנים תמכר כאשר תמכר שפחה כושית! וישאל כמה רוצה השבאי ליטול בעדה? ויאמר הסרסור ת"ק זהובים, ויאמר אני אתן ת"ק זהובים בעדה ולא תכריז עוד! ויעמידנה אצלו עד שבא האיש ויאמר לו להביא ת"ק זהובים מן האניה ויקחנה ויחזור לאניה כדי לשוב אל אביו, ויסכים שלא ילך עוד לעיר הזאת אשר מוכרים בה בריות יקרות של בני אדם כמו סוסים וחמורים!

וכן עשה וחזר לעיר אביו, ויאמר לאביו עוד לא אלך וישמח אביו על שחזר בנו לשלום, ויאהבו אביו ואמו את הנערה ההיא ויגדלוה אצלם כמו בתם ממש, והנערה היתה יפת תואר מאד וגם בעלת שכל נפלא ויודעת כמה לשונות וגם לשון אנשי העיר ההיא יודעת. ותספר להם איך היא בת מלך מן המלכים אשר במדינת הים, ועל ידי מלחמה שבו אותה והיא יחידה לאביה ואמה, ואלו ששבו אותה מכרוה לזה האדם והביאה לעיר קושטא

למכרה ובראותה מנהג ישראל היה לה אהבה בדת ישראל מאד ותבקש להתגייר וגיירו אותה כדת וכהלכה.

וכאשר נעשה בן העשיר בן עשרים שנה היא נעשית בת י"ז שנה ואביו בקש להשיא את בנו יחידו אשה, ויתבונן בדעתו להשיא לו את הנערה הזאת כי לא יש כיופי שלה ולא יש בעלת שכל בעולם כמוה ושלימה בכל דרך ארץ, וכבר נתגיירה ונעשית ישראלית, לכן ניגש האב אצל בנו ויאמר לו: בני צריך אני להשיאך אשה כי אי אפשר להתאחר עוד כי נכנסת בשנת העשרים ולא מצאתי אשה נאה לך יותר מזאת הנערה! ויען הבן ויאמר לאביו אמת שהיא ראויה לכל כבוד שבעולם ולא אמצא כמוה, אך כיון שזו היא בת מלכים והיתה שבויה ואני פדיתי אותה, הנה בודאי אביה ואמה יושבים בצער גדול בעבורה ואיך אשאנה ואניח אביה ואמה בצער גדול עד עולם?! על כן כמו שאני פדיתי אותה כן אני חייב להוליכה אצל אביה ואם ירצה אביה לתת אותה לי לאשה אקחנה ואבא, ואם לאו תשאר אצל אביה ואמה ואני אחזור.

ויבהל אביו על הדבר הזה ויאמר לו בני, עיר של אביה אינה כמו עיר קושטא אלא היא רחוקה מאד ארבע ידות שהיא במדינות הים ואותו הים קשה הוא ואיך ארצה לשלחך שם, אך כיון שאתה רוצה שתחזור הבת אצל אביה ואמה אני אשכור לה אניה בעבורה עד שם ואשלח עמה חמש אנשים וחמש נשים שימסרו אותה ביד אביה ויחזורו.

וימאן הבן וישבע בשבועה חמורה שהוא בעצמו יוליך אותה אצל אביה ואמה והוכרח אביו לעשות רצונו כי ראה שאם יעכב בידו ימות מרוב דאגתו, וישלחהו עם הבת ויעש לה תכשיטין הרבה וישכור בעבורו ספינה אחת וישלח עמו כמה אנשים יורדי הים שיודעים לשמרו בלב ימים וילכו להם, ואחר ארבעה חדשים הגיעו קרוב לעיר המלוכה של אבי הנערה וכאשר קרבו ליבשה ועודם בתוך הים בא עליהם רוח סערה גדולה וחזקה וטבעה הספינה בים, והיה בן העשיר והנערה אחוזים זה את זה ומטורפים בים. והנה צייד אחד זרק עצמו לתוך הים וימשכם בנס גדול ויעלה אותם מן הים לשלום ויאמרו לו: מה נשלם לך גמול על זאת 'תַּגְזַר אוֹמֶר וְיָקֻם לָךְ'? ויאמר להם איני רוצה לא מעות ולא מלבושים אלא רק הדבר הזה, והוא כי עתה תלכו לצד זה שתי שעות ברגליכם ותמצאו פונדק אחד גדול ורחב ידים, תכנסו בו ותשלחו משם רץ להמלך אבי הנערה שאתם עומדים בפונדק, ואז המלך יצא במרכבה וחיל בכבוד גדול לקראתם כי מן הפונדק עד העיר יש רק שלשה שעות, ואחר שיקבל אתכם המלך ותבואו לחצר המלוכה ודאי תנשאו זה לזה כי המלך יתן את בתו לך ותעשו חופה שם, ובליל החופה אחר גמר הסעודה שילכו המזומנים כל אחד למקומו וחצר המלך גם כן כל אחד יכנס

בחדרו, אז קודם שאתה תבא על בת המלך תצאו אתה והיא לבדכם מן החדר ותבואו בלילה לכאן אצלי, כי הדרך ישר לפניכם ולא תתעו בו, ותביאו עמכם מרא וחצינא וגם עצים ומחצלת, כי הוא מלאכתו צייד ורוצה לעשות לול אחד בתוך הקרקע עמוק ייקרה אותו בעצים כדי להניח בו הדגים לשמרם בו, ורק בזה הוא ירצה ולא באופן אחר, ואין אתם רשאים להביא עמכם שום אדם כי אם רק אתם לבדכם תבואו, וזהו הגמול שלי בעד הצלתכם שהצלתי אתכם מן הים, על כן לכו לשלום ותעשו כאשר דברתי לכם!

ויתפלאו על דבריו ובעל כרחו עשו כאשר דבר, וילכו דרך ישר עד הפונדק כאשר אמר הצייד, וישלח בן העשיר רץ מן הפונדק לבית המלך העירה, ויאמר לו הנה בתך עמי אשר צדתי אותה מן השביה ממתינים עליך בפונדק, וישמחו המלך והמלכה שמחה גדולה עד מאד, ויצא המלך במרכבה יקרה עם כל אנשי חיל וכל מיני זמר, ויבא לפונדק וירא את בתו וישקנה ויחבקנה, ותספר לו את כל הטובה אשר עשה עמה בן העשיר, ויגידו למלך מטביעת האניה בים והם עלו היבשה דרך נס, ולא ספרו לו כלל מענין הצייד כי כן צוה להם.

ויבא המלך העירה ויעש משתה גדול, ואחר שבוע נתן את בתו לו לאשה, ובליל החופה מחצות היום התחילו בסעודה ומיני זמרה ויאכלו וישתו, ובשעה שנית מן הלילה הלך כל אחד למקומו, וגם בני ביתו של המלך כל אחד נכנס בחדרו, והחתן והכלה גם כן נכנסו בתוך חדר חופתם, ואחר שידעו שהיו ישנים הכל בחדריהם יצאו החתן והכלה מחדרם ויקחו עמהם מרא וחצינא ועצים ומחצלת אשר הכינו מן היום אצלם בחצר המלך במקום אחד, ויתנכרו וישימו הכל על שכמם ויצאו מן העיר וילכו דרך ישר על המסילה עד שהגיעו בלילה אצל מקום הצייד וישמח לקראתם ויברכם, ויאמר להם הוא איש זקן וחלש ואינו יכול לחפור בידו, לכן אתם תחפרו הגומא עמוקה וארוכה בשביל שמירת הדגים בתוכה, ויחפרו כאשר צוה אותם, וכאשר צייר להם המידה אחר כך אמר תקרו אותה בעצים ורק תשימו לה פתח פתוח מצד אחד ויעשו כן, אחר כך אמר תניחו המחצלת על העצים ויניחו, ויאמר תשימו עפר על המחצלת וישימו, אחר כך אמר רוצה הוא ליכנס בתוכה לידע אם עשויה בטוב, ויכנס וישכב בתוכה.

ואחר שנשתטח בתוכה אמר להם שמעו נא דברי! הוא אינו צייד ואינו מן החיים אשר חיים על פני האדמה אלא הוא אותו חסיד אשר אתה פרעת בעבורו בעיר קושטא לבעלי החוב שני אלפים זהובים להצילו מן חרופים וגדופים וקללות של בעלי החוב, ולא הנחת לקברו אלא עד שפרעת חובותיו ונקבר בכבוד על ידך, ואותו היום אשר עברה רוח סערה בים וטבעה האניה וכל אשר בה גם אתם הייתם מוכנים לטבוע, אך אותה הצדקה אשר

עשית עמי הגינה עליך ועל הנערה שהיא בת זוגך להציל אתכם מן הרעה הזאת, אך אמרו בית דין של מעלה צריך שיהיה הנס של הצלתכם על ידי אותו האדם עצמו שעשית עמו את החסד הגדול הוא לפרוע בעדו שני אלפים זהובים ולא עוד אלא שפרעת תכף ומיד קודם שיקבר כדי שיהיה נקבר בכבוד, ולכן אותו היום שטבעה האניה השיבו רוחו אל גוייתו שנקברה בקושטא, ובא לכאן בצורת צייד והציל אתכם, ועתה כיון שחזר וחיה ובא לכאן צריך לו קבורה חדשה כאן, ולכן כאשר עשיתי עמכם חסד בהצלתכם כן אתם עשו עמי חסד לעת עתה ותשלימו קבורתו לחפות פתח הגומא בעצים ועפר, ועוד תוסיפו עפר על הגל ותלכו לבתיכם לשלום! עד כאן המעשה.

ראו נא כמה פלאות יש בדבר זה שלא די בזכות הצדקה אשר עשה עם החסיד שיעשו לו נס להצילו מן הטביעה שאפשר להיות זה הנס מאליו בכמה אופנים, אלא נעשה דבר פלא יותר שזה החסיד שעשה עמו הצדקה הוא יחיה ויקום מקברו ויבא דרך נס מקושטא ויציל את זה בעל הצדקה הוא בעצמו מדה כנגד מדה, ולזה אמר 'אֵין הַצְּדָקָה מִשְׁתַּלֶּמֶת, אֶלָּא לְפִי גְּמִילוּת חֲסָדִים שֶׁבָּהּ' דהיינו ששכרה יהיה מדה כנגד מדה, ובתשלומין שלה יהיה דברים מכוונים אל מעשה החסד שנעשה בה ודוק היטב.

ומה שאמר 'בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים גְּדוֹלָה גְּמִילוּת חֲסָדִים יוֹתֵר מִן הַצְּדָקָה' נראה לי בס"ד לכן תמצא נקודת החסד הוא סגו"ל שהוא שלש נקודות כי בשלשה דברים יש יתרון לחסד על הצדקה.

כָּל הָעוֹשֶׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט, כְּאִלּוּ מִלְּאוּ לָעוֹלָם כֻּלּוֹ חֶסֶד. נראה לי בס"ד האי 'מִשְׁפָּט' קאי על משפט של הצדקה עצמה כלומר יהיה דיין לשפוט את עצמו במצות הצדקה כי יאמר חנני השי"ת וכי יש לי כל, לכן מחוייב אני לתת צדקה מן ממוני, אף על פי שאין תובעים אותי, ואז יפריש צדקה מממונו, ובודאי צדקה זו תהיה מושללת מגאוה וקנאה ומכעס ועצבון, ותהיה מונחת אצלו בתורת פקדון, וכשיצטרכו הגבאים לגבות יתן להם ממנה, וכמו שכתב רבינו מהר"י אלשיך ז"ל בזה בפסוק (שמות כה, ב) 'וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה' עיין שם. והנה אם יעשה כך ודאי תהיה מצות הצדקה שליטה במעשה ודבור וכונה ומחשבה שהם כנגד ד' אותיות הוי"ה וארבע עולמות אבי"ע [אצילות, בריאה, יצירה, עשיה], וידוע כי המחשבה היא בסוד עולם האצילות, ומי שמחשבתו טובה ונכונה ממשיך שפע מעולם האצילות, וידוע שפע עולם האצילות הוא בסוד הוי"ה דמלוי יודין [יו"ד ה"י וי"ו ה"י = חֶסֶד 72] שעולה מספר חֶסֶד, וזהו שאמר **כָּל הָעוֹשֶׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט** רוצה לומר משפט של הצדקה שיהיה הוא השופט לשפוט את עצמו במעשה הצדקה אף על פי שאין תובעין אותו, מוכרח שיהיה זה שלם במצוה זו בחלק המחשבה, וכיון דהושלם

אתו חלק המחשבה שהוא סוד אצילות חשיב **כְּאִלּוּ מִלְּאוּ לָעוֹלָם כֻּלּוֹ חֶסֶד** כי שפע האצילות הוא על ידי שם הוי"ה דיודי"ן שהוא מספר חֶסֶד.

ובזה יובן בס"ד הטעם שתמצא אותיות 'צְדָקָה' במילואם כזה צד"י דל"ת קו"ף ה"א אותיות המילוי הם **אֶלֶף יָדוֹת**, וידוע בהאצילות הוא מספר האלפים, ונמצא אֶלֶף יָדוֹת הוא שפע האצילות לרמוז אף על פי שהצדקה בעשיה עם כל זה אפשר שתעלה ותמשיך שפע מן האצילות שהוא אֶלֶף יָדוֹת.

ובזה יובן בס"ד מה שאמר **שֶׁמָּא תֹּאמַר**: **כָּל הַבָּא לְקַפֵּץ קוֹפֵץ**, רוצה לומר כל הבא לקפוץ מעולם העשיה ששם הוא מקום מצות הצדקה קופץ לעולם האצילות להמשיך שפע אֶלֶף יָדוֹת **תַּלְמוּד לוֹמַר**: 'מַה יָּקָר חַסְדְּךָ אֱלֹקִים' (תהלים לו, ח) רוצה לומר שפע האצילות שהוא נקרא בשם חֶסֶד ששם הוא ההוי"ה במלוי יודין שעולה חֶסֶד הוא יקר ולאו כולי עלמא יכולין לקפוץ שם, **יָכוֹל אֲפִלּוּ יִרְא שָׁמַיִם**? כלומר בעל יראת הרוממות שזה נקרא ירא שמים באמת שיראה זו תתייחס לשמים ולא לארץ כידוע, כלומר גם בעל יראה זו תהיה הקפיצה לאצילות קשה ויקרה אצלו, **תַּלְמוּד לוֹמַר**: **וְחֶסֶד ה'** (תהלים קג, יז) הוא שפע האצילות שהוא בשם הוי"ה שמספרה חסד אשר משתלשל **מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם**, רוצה לומר מעולם האצילות עד עולם העשיה, הנה הוא מצוי אצל **יִרְאָיו** אלו בעלי יראת הרוממות שיראתם תתייחס אליו יתברך ולא בעבור טובת עצמן, וזהו יִרְאָיו דייקא.

ובאופן אחר נראה לי בס"ד **כָּל הָעוֹשֶׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט** מלשון (מלכים ב' יז, כו) 'מִשְׁפַּט אֱלֹקֵי הָאָרֶץ' כלומר דרך ומנהג שלה כי הצדקה משפטה ומנהגה שיעשנה בתכלית השמחה, ועוד מה שיתן לא יהיה נחשב לכלום בעיניו כדי שלא יתגאה בה, גם יחשוב כי משלו יתברך הוא נותן ולא משל עצמו, ועוד יתן כפי יכלתו. ואם יעשה הצדקה כמשפטה אז נחשב לו זה המעט שנתן כנגד כל מה שנתנו הכל, וכאשר כתבנו באותו עשיר שנתן צדקה מרובה מאד וראה בחלום שמו כתוב בפנקס הצדקה בשמים אחר צדקה שנתן עני אחד שהוא דבר מועט, ותמה על הדבר והשיבו לו כאן החשיבות של המצוה לפי השמחה ולפי דעתו של אדם ומחשבתו, ולפי היכולת שלו, וכמו שנאמר מתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים ינחנו, וזהו שאמר כָּל הָעוֹשֶׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט שלה כי עשאה כתקנה בכל הני מלי שאמרנו **כְּאִלּוּ מִלְּאוּ לָעוֹלָם כֻּלּוֹ חֶסֶד**, כלומר חושבים לו כאלו נתן כנגד כל הנותנים כולם!

שֶׁמָּא תֹּאמַר: **כָּל הַבָּא לְקַפֵּץ קוֹפֵץ**, רוצה לומר לקפוץ מסוף ותחתית הפנקס לראש הפנקס יוכל להשיג כן בנקל, **תַּלְמוּד לוֹמַר**: 'מַה יָּקָר חַסְדְּךָ אֱלֹקִים' רוצה לומר זה החסד שהוא שלם המביאו לידי קפיצה זו הוא יקר ולאו כל אדם זוכה לכך. **יָכוֹל אֲפִלּוּ יִרְא**

שָׁמַיִם? רוצה לומר אדם שזכה ליראת הרוממות גם כן קשה לו להשיג דבר זה, **תַּלְמוּד לוֹמַר**: **וְחֶסֶד ה' מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם**, רוצה לומר תסד שיוכל לעלות מעולם תחתון לעולם עליון הוא מצוי אצל **יְרֵאָיו** בעלי יראת הרוממות וכדכתיבנא.

דף נא:

קָרָא הַגֶּבֶר תִּקְעוּ וְהָרִיעוּ וְתָקְעוּ הִגִּיעוּ לְמַעֲלָה הָעֲשִׂירִית תִּקְעוּ וְהָרִיעוּ וְתִקְעוּ. נמצא בעזרת ישראל תוקעין במעלה א' כי תחלה עומדים בשער העליון במעלה הא' וממתינים שסעד שקרא הגבר ואחר כך תוקעין במעלה עשירית.

ונראה לי בס"ד הטעם שתוקעין במעלה א' ובמעלה יו"ד לרמוז כי בשמחת השואבה ששואבין מים ממשיכים חסדים, ועל ידי כך יאירו אותיות א"י דשם **אדנ"י** שהם חסד באותיות ד"ן דשם **אדנ**"י שהם דין, ובזה יתחברו ד"ן בא"י וישתלם שם אדנ"י, וכמו שכתבנו בס"ד על מאמר (משנה אבות ד, ח) 'אַל תְּהִי דָן יְחִידִי', ובזה פרשתי בס"ד (ישעיה סו, א) 'אֵי זֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי וְאֵי זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי'.

דף נב.

וְאַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא תָּמֵהַּ עֲמָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יִפָּלֵא בְעֵינֵי שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה בַּיָּמִים הָהֵם גַּם בְּעֵינַי יִפָּלֵא". נראה לי בס"ד לפרש בזה רמז הכתוב (שמות טו, יא) 'נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא', פירוש אנחנו מהללים אותך אשר אתה גם כן עושה פלא ממנו שתפלא גם כן לעינינו כדי לשמחנו ולהראות לנו שאנחנו כבשנו באמת ההר הזה, אף על פי שבאמת מידך הכל.

דף נב:

אִם פְּגַע בְּךָ מְנַוֵּל זֶה, מָשְׁכֵהוּ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ. נראה לי בס"ד קרי ליה 'מנוול' כי אותיות מנוול הם אותיות 'לו מנו' ואותיות מנו באטב"ח 'סהד' שהוא עדות בפיו שמעיד עליך.

ומה שאמר **בִּתְחִלָּה** 'הִתְעָם', **וְלִבְסוֹף** 'בְּקִרְבָּם' פירוש בתחלה כשהוא בסוג הלך התעם לעקם הדרך הישרה וללכת בדרך אחרת הרעה, ולבסוף כשהוא בסוג איש אז שוכן בקרבם שהוא בעל הבית.

ומה שאמר **אֵבֶר קָטָן יֵשׁ בּוֹ בָּאָדָם, מַשְׁבִּיעוֹ רָעֵב, מַרְעִיבוֹ שָׂבֵעַ**, נמצא אבר זה פעם רעב פעם שבע, ושני דברים אלו נרמזו בשמו שהוא אֵבֶר, והיינו א' דאבר בחילוף אחה"ע

הוא ע' נמצא אבר הוא אותיות רָעֵב, ואם תחליף גם אות ר' של אֵבֶר בזשר"ץ בשי"ן יהיה אבר אותיות שָׂבֵעַ.

אִלְמָלֵא שְׁלֹשָׁה מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ, נִתְמוֹטְטוּ רַגְלֵיהֶן שֶׁל שׁוֹנְאֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. נראה לי בס"ד התשובה רמוזה בסופי תיבות שלשה שמות שלהם שהם יִשְׂרָאֵל יַעֲקֹב יְשׁוּרוּן, שהוא **לבן** שרומזים לתשובה המלבנת עונות ישראל, ולכן 'לבן' [82] גימטריא 'אם אם' שהיא כוללת תשובה מיראה זו אם תתאה מלכות, ותשובה מאהבה זו אם עלאה בינה, ולזה אמר נִתְמוֹטְטוּ רַגְלֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, 'רַגְלֵיהֶן' רמז לתשובה שרמוזה בסוף שמותם. אי נמי רַגְלֵיהֶן רמז לאבר התשמיש המכונה בשם רֶגֶל כנודע שבו עיקר תגבורת התאוה של היצר הרע.

והא דלא הביא רב אחא קרא של (יחזקאל לו, כז) 'וְאֶת רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם' שהביא רב פפא, משום דסבירא ליה זה נכלל באותו פסוק של (יחזקאל לו, כו) 'וַהֲסִרֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן' כי הוא סיום אומרו וַהֲסִרֹתִי וכבר הוא זכר פסוק זה, ורב פפא אמר אף מהאי קרא דהוא סיום פסוק וַהֲסִרֹתִי שמעינן דבר חדש שאמר יתן רוח חדשה שעל ידה יתגברו על החומר שלהם ולא יהיו נשמעים ליצר הרע אף על פי שעודנו בעולם.

דף נג.

אָמְרוּ עָלָיו עַל הֵלֶל הַזָּקֵן, כְּשֶׁהָיָה שָׂמֵחַ שִׂמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה, הָיָה אוֹמֵר: אִם אֲנִי כָּאן, הַכֹּל כָּאן. נראה לי בס"ד הלל הזקן היה מרכבה לנצוץ משה רבינו ע"ה לכך חי ק"ך שנה כמו משה רבינו ע"ה כידוע, וזהו שאמר 'אָמְרוּ עָלָיו עַל הֵלֶל הַזָּקֵן' רוצה לומר אמרו על נצוץ משה רבינו ע"ה שהיה על הלל הזקן שדברים אלו הם יוצאים מן נצוץ משה רבינו ע"ה שהיה רוכב על הלל הזקן, ולכך היה אומר 'אִם אֲנִי כָּאן, הַכֹּל כָּאן' כי משה רבינו ע"ה היה שקול כנגד ששים רבוא ישראל שהם שיעור לברך עליהם 'ברוך חכם הרזים' וְאִם אֵין אֲנִי כָּאן, מִי כָּאן? כי אי אפשר שיתקבצו כאן ששים רבוא ישראל ביחד במקום זה.

ועוד נראה לי בס"ד 'אִם אֲנִי כָּאן' כלומר אין עבודה שלימה ותמה במחשבה שלימה אלא רק מעשה שהיא במלכות שנקראת אֲנִי, אז הַכֹּל הוא היסוד כָּאן, שזוכים לעשות בזה יחוד יסוד במלכות, אבלאִם אֵין אֲנִי כָּאן, רוצה לומר עבודה שלימה שהיא מעשה ודבור וכונה ומחשבה ורעותא דליבא שהם מן כתר הנקרא אין עד המלכות הנקראת אם, אז מִי כָּאן עושים זווג עליון של בינה הנקראת מִי.

בְּשָׁעָה שֶׁכָּרָה דָּוִד שִׁיתִּין, קָפָא תְּהוֹמָא וּבָעֵי לְמִשְׁטְפֵיהּ לְעָלְמָא. הנה רש"י ז"ל במכות (מכות יא.) הקשה כשקנה דוד המלך ע"ה הגרן שהוא מקום המזבח מן ארונה היה אחר מיתת אחיתופל? ותירץ שכרה השיתין קודם שקנה. ועיין מהרש"א ז"ל שהרבה להקשות בדברי רש"י ז"ל עיין שם.

ונראה לי בס"ד כי דוד המלך ע"ה בעת שהשיג בחכמתו מקום המקדש בזמן שמואל המלך ע"ה על פי טעם דיליף מן הכתובים בספר יהושע השיג ברוח הקודש מקום המזבח שיהיה באותה רצועה של יהודה, אך לא הגיד ולא גילה זאת שלא יאמרו לכבוד עצמו הוא דורש שהוא משבט יהודה, ועוד לא היו מאמינים בדבר זה באומרם כל המקדש בחלק בנימין, ואיך לא יזכה גם במקום המזבח, ומי יכריחם לצמצם מקום המקדש שיהיה בנוי סמוך ממש לאותה רצועה של יהודה כדי שיהיה המזבח בתוך רצועה של יהודה, על כן אף על פי שראה ברוח הקודש בכיוון מקום המקדש ומקום המזבח שהוא בגרן ארוונה לא גילה דבר זה, וגם לא רצה לקנות הגורן כדי שלא לפרסם הדבר, ורק כרה השיתין כי אמר אולי לא אזכה שיתגלה הדבר בימי על פי הנביא שהמזבח יהיה באותו מקום כדי שאחפור ואכרה השיתין בידי, ואולי יהיה זה הגילוי על פי נביא בזמן שאחרי, לכן הקדים לכרות השיתין ולא גילה טעמו לשום אדם, והיה זה בזמן שאחיתופל עודנו קיים.

ודע דלמאן דאמר שחלל השיתין נברא משׁשׁת ימי בראשית נראה שלא נשאר חלול אלא נסתם בעפר, ודוד המלך ע"ה כרה העפר ופינהו מתוך החלל, והנה סוף דבר נסתבב שנתגלה הדבר שזה מקום המזבח, מפני שראו את המלאך עומד בגרן ארוונה והגיד הנביא בדבר ה' שצריך לבנות המזבח שם, ואז אמר דוד המלך ע"ה לכל ישראל זה הוא בית האלהים וזה מזבח העולה לישראל, ולעולם הוא עצמו ידע דבר זה מקדם קדמתא וכרה השיתין שם וכאמור.

דף נה.

בַּשְּׁלִישִׁי מַהוּ אוֹמֵר? "**מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים**". נמצא לפי זה של יום שלישי ושל יום רביעי הם במזמור אחד. ונראה לי הטעם כי שניהם בבחינת נפש שביום שלישי השראת נפש משבת שעברה, ויום רביעי הכנה לנפש של שבת הבאה, לכן שניהם ממזמור אחד.

בַּשִּׁשִּׁי מַהוּ אוֹמֵר? "**יְמוֹטוּ כָּל מוֹסְדֵי אָרֶץ**". פירש רש"י במזמור 'אֱלֹקִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל' (תהלים פב, א) ואומר כל המזמור. נראה ודאי כאן ובכולהו יומי אומי כל המזמור כולו, והא דנקיט התנא הני קראי, אף על גב דאין אלו התחלת המזמור מפני כי כל

אלו המזמורים אומרים אותם בניגון ארוך וחשוב מאד, ותכונת הניגון הזה תחלתו נמוך, וכשיגיעו לפסוקים אלו אז עולה הניגון בקול גדול, כי מתחלת המזמור עד פסוקים אלו הם כמו פתיחה לניגון ודומה כאלו הניגון מתחיל מן פסוקים אלו, לכן מזכיר התנא הקריאה בראשי פסוקים אלו, דמכאן ואילך נשמע מתיקות הניגון ותוקפו, וקודם אלה נקראים כמו פתיחה לניגון, כי כן יש ניגונים בניגוני המוזיק"א וכיוצא שעושה המנגן תחילה ניגון נמוך ופשוט קצת, ואחר כך מתחיל בעיקר הניגון ומתיקותו שעולה ומוריד בו מעלות רמות, וקים ליה להתנא דהכי הוה אותו הניגון של אלו המזמורים שם בזמן בית המקדש שכך קבל מרבותיו.

דף נו:

שֶׁבִּילְּנָה לְעוֹלָם חוֹלֶקֶת בַּדְּרוֹם, וִישֵׁבָב אֲחִיו בַּצָּפוֹן. פירוש דרך היוצאין מבית המקדש בסוף ימי עבודתם בו חולקין בדרום, והנכנסין לעבוד בימים שלהם חולקין בצפון שהוא מקום המשובח ועושין להם שבח בזה בשביל שהם נכנסין עתה לעבודת המזבח, וכמפורש במשנה (משנה סוכה ה, ח) 'הנכנסין חולקין בצפון והיוצאין בדרום'.

ואנא עבדא אמרתי סימן לדבר זה מה שאמר בקהלת (קהלת א, ו) 'הוֹלֵךְ אֶל דָּרוֹם וְסוֹבֵב אֶל צָפוֹן', דידוע דעבודת המזבח מכונית בשם סיבוב דכתיב (תהלים כו, ו) 'אֶרְחַץ בְּנִקָּיוֹן כַּפַּי וַאֲסֹבְבָה אֶת מִזְבַּחֲךָ יְיָ' והיינו קודם עבודה צריך קדוש ידים מן הכיור, ולזה אמר תחלה אֶרְחַץ בְּנִקָּיוֹן כַּפַּי מן הכיור, ואחר כך אֲסֹבְבָה אֶת מִזְבַּחֲךָ יְיָ לעבוד עבודת מזבח, הרי מכנה כניסת הכהנים לעבודת מזבח בלשון סיבוב, וזהו שנאמר 'הוֹלֵךְ אֶל דָּרוֹם' פירוש מי שהולך ויוצא מבית המקדש חולק אל דרום, אך ה'סוֹבֵב' שהוא נכנס לעבודת מזבח המכונית בלשון סבוב, זה הוא 'אֶל צָפוֹן' שחולק בצפון **לחיים**.

בְּשֵׁם ה' נַעֲשָׂה וְנַצְלִיחַ לְשֵׁם יִחוּד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ